

Jan Gładysz
Tuchów
ORCID: 0000-0003-0814-9558

„Musica Ecclesiastica”
19 (2024), s. 187–192

Zgłoszono: 29.09.2023
Zaakceptowano: 17.10.2023

KSIĄDZ PROFESOR ANDRZEJ ZAJĄC LAUREATEM MEDALU STOWARZYSZENIA POLSKICH MUZYKÓW KOŚCIELNYCH *PER MUSICAM AD FIDEM*

W 2023 r. Zarząd Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych po konsultacji z Kapitułą Honorową postanowił uhonorować podczas dorocznego zjazdu SPMK w Toruniu medalem *Per musicam ad fidem* osobę kapłana oddanego Bogu w służbie przez muzykę, muzykologa i dyrygenta, profesora sztuk muzycznych, człowieka serdecznego, życzliwego i przyjaznego, szczerze oddanego sprawom muzyki, szczególnie w liturgii, aktywnego członka naszego Stowarzyszenia i przyjaciela, ks. prof. Andrzeja Zająca z diecezji tarnowskiej. Kiedy wspomniałem ks. profesorowi o decyzji Zarządu i mojej gotowości wygłoszenia laudacji, powiedział znamienne i jakże charakterystyczne dla niego słowa: „Powiedz krótko: urodził się, żył, działał i w miarę swoich sił czyni to nadal”. Ponieważ nie mógł osobiście odebrać nagrody, uczyniłem to w jego imieniu, a przygotowaną na tę okazję laudację rozwijam teraz w tekst wspomnieniowy, żywiąc nadzieję, że sam Laureat na to pozwoli.

Andrzej Stanisław Zając urodził się w październiku 1944 r. w Ryglicach, małym miasteczku na Pogórzu Ciężkowickim w paśmie Brzanki, położonym na wschód od Tarnowa, w pobliżu Tuchowa. Ojciec, Kazimierz, w latach 1948–1988 był organistą w ryglickiej parafii, zaś matka, Irena z domu Bojan, nie pracowała zawodowo, zajmowała się domem i dziećmi. Miał troje rodzeństwa: Barbarę i Janinę oraz Zbigniewa. Ich życie rodzinne koncentrowało się wokół dwóch wartości, dziś często kontestowanych w świecie: rodziny i Boga. W Ryglicach ukończył szkołę podstawową i rozpoczął naukę w małym seminarium w Tarnowie, w którym zdał tzw. maturę wewnętrzną. Po eksternistycznej maturze w Krakowie wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie i rozpoczął studia w Instytucie Teologicznym. W latach 1963–1965 został powołany do odbycia obowiązkowej służby wojskowej, z której powrócił, utwierdziwszy się w powołaniu. Święcenia kapłańskie z rąk bpa Jerzego Ablewicza przyjął w katedrze tarnowskiej w maju 1969 r. W tym także roku obronił pracę magisterską z teologii na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w zakresie socjologii religii na podstawie pracy *Struktura religijności parafii na przykładzie analizy praktyk religijnych parafii Ryglice*, napisanej pod kierunkiem ks. dr. hab. Józefa Majki.

Posługę prezbitera rozpoczął w 1969 r. jako wikariusz w parafii Borzęcin Górny i kontynuował ją w parafiach: katedralnej (1971–1972) oraz św. Józefa i Matki Bożej Fatimskiej w Tarnowie (1977–1978), w której również prowadził chór i scholę dziewczęcą. W tym czasie został skierowany na studia specjalistyczne w Instytucie Muzykologii Kościelnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, które ukończył w 1977 r., uzyskując licencjat z teologii i magisterium z muzykologii kościelnej na podstawie pracy pt. *Organy Jana Śliwińskiego 1898/1899 w kościele Bożego Ciała w Bieczu*, napisanej pod kierunkiem ks. dra Jana Chwałka.

Od 1978 do 2017 r. prowadził wykłady i ćwiczenia z muzyki kościelnej w Instytucie Teologicznym w Tarnowie, będącym wydziałem Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, który w 2009 r. przekształcony został w Uniwersytet Papieski Jana Pawła II z Sekcją Wydziału Teologicznego w Tarnowie. W 1994 r. został mianowany starszym wykładowcą, a dwa lata później adiunktem. Przewody artystyczne I i II stopnia z dyrygentury chóralnej przeprowadził na Akademii Muzycznej w Poznaniu, gdzie przedstawił również wykład habilitacyjny pt. *Kulturowy model chóru w muzyce europejskiej – teologiczne aspekty jego funkcjonowania w liturgii Kościoła po Soborze Watykańskim II*. Po uzyskaniu w 2005 r. tytułu profesora sztuk muzycznych otrzymał najpierw stanowisko profesora nadzwyczajnego sztuk muzycznych na Wydziale Historii Kościoła Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, a w 2011 r. stanowisko profesora zwyczajnego sztuk muzycznych na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. W latach 1996–2014 prowadził seminarium naukowe; jest promotorem i recenzentem 75 prac.

W dorobku naukowym ma liczne publikacje, wykłady i referaty wygłaszane na sympozjach i warsztatach oraz udział w pracach jury wielu festiwali i konkursów muzycznych. Od 2000 r. przez 6 lat kierował Katedrą Teologii Pastoralnej, Liturgiki i Homiletyki na Wydziale Teologicznym PAT z Sekcją w Tarnowie. Od 2001 r. na Wydziale Historii Kościoła pełnił funkcję kierownika specjalności „muzyka kościelna”. W 2008 r. został pierwszym kierownikiem Katedry Muzyki Kościelnej w Międzyuczelnianym Instytucie Muzyki Kościelnej. Przez 20 lat, od 1977 r., pracował jako wykładowca muzyki kościelnej w Wyższym Seminarium Duchownym Redemptorystów w Tuchowie, zaś przez 35 lat był wykładowcą w Diecezjalnym Studium Organistowskim w Tarnowie. W latach 1987–1991 pełnił funkcję diecezjalnego referenta ds. muzyki kościelnej.

W 2001 r. wstąpił w szeregi Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych, pełniąc funkcje członka Zarządu oraz Komisji Kwalifikacyjnej. W 2004 r. zasiadł w radzie programowej ds. transmisji Mszy św. w Telewizji Polskiej. Był także zastępcą redaktora naczelnego *Encyklopedii Tarnowa*, dla której opracował ponad 40 haseł i biogramów, a także członkiem kolegium redakcyjnego „Pro Musica Sacra” – czasopisma naukowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Za działalność na polu muzyki, w tym szczególnie religijnej, oraz promocję polskiej kultury muzycznej i miasta Tarnowa otrzymał wiele nagród i odznaczeń, a wśród nich: Nagrodę Wojewody Tarnowskiego (1994), Medal Miasta Tarnowa

(1995), statuetkę „Uskrzydłony” z Tarnowa, prymasowską „Srebrną Piszczalkę”, nagrodę specjalną Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Prezydenta Miasta Tarnowa „Tarnowski Dukat” z okazji 25-lecia pracy z Chłopcym Chórem Katedralnym *Pueri Cantores Tarnovienses* (2006), Srebrny Krzyż Zasługi (2007), medal *Amicus Hominum* (2008) oraz Nagrodę Honorową Miasta Tarnowa (2010). Do powyższych wyróżnień należy dodać nagrody Rektora PAT za wybitne i twórcze osiągnięcia naukowe, dydaktyczne oraz organizacyjne, przyznane w latach 2007 i 2008, a także wiele adresów gratulacyjnych. W 2008 r. ks. prof. Andrzej Zajac otrzymał godność Kapelana Jego Świątobliwości, a w 2022 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego odznaczył go brązowym medalem „Zasłużony Kulturze - *Gloria Artis*”.

Fot. 1 W imieniu ks. prof. A. Zajaca Medal SPMK odbiera autor artykułu, Toruń, 19.09.2023.
Fot. Czesław Grajewski

Jesienią 1980 r. rozpoczął się wyjątkowy okres w życiu Laureata. Bp Jerzy Ablewicz, ordynariusz tarnowski, rozmiłowany w liturgii i zafascynowany śpiewem chórów chłopięcych, które słyszał w katedrze przemyskiej oraz podczas podróży do Watykanu, zapragnął, by podobny chór zaistniał w diecezji. To na jego życzenie ks. Zajac został poproszony o założenie przy bazylice katedralnej w Tarnowie chóru chłopięcego. Najpierw tworzyli go, po odpowiedniej rekrutacji i przygotowaniu, chłopcy z tarnowskich szkół, a męskie głosy stanowili chórzyści z prowadzonych dotąd przez niego zespołów. Z czasem dorastający chłopcy zastąpili ich w tej roli. Od początku wymagania wokalne w chórze były bardzo wysokie, a w realizacji założonych celów

księdza dyrygenta wspierała Alicja Miśtak, asystentka emisji głosu, sercem oddana śpiewaczej misji. W krótkim czasie chór *Pueri Cantores Tarnovienses*, bo taką przyjął nazwę, stał się drugim, po Poznaniu, chórem ściśle związanym z katedrą i liturgią w biskupiej świątyni w Polsce.

Ks. Zając, będąc jego dyrygentem przez 27 lat (do 2008 r.), realizował z godną podziwu wytrwałością i konsekwencją dwie idee: troskę o piękno muzyki wykonywanej podczas liturgii oraz promocję sakralnej literatury chóralnej w kraju i za granicą, co głównie miało miejsce podczas koncertów i festiwali. Nie sposób wymienić wszystkich dokonań chóru katedralnego, ale warto wspomnieć, że w tamtym okresie chórzycy, obok regularnego udziału w liturgii, w tym w trzech papieskich celebracjach: w Tarnowie – beatyfikacja Karoliny Kózki (1987 r.), Starym Sączu – kanonizacja bł. Kingi (1999 r.) oraz Krakowie, dali ponad 350 koncertów w Polsce i 152 poza jej granicami. Uczestniczyli z sukcesami w 30 konkursach i festiwalach krajowych i 22 zagranicznych – dane dotyczą okresu sprawowania funkcji dyrektora chóru przez ks. Zając. W tym czasie chór udokumentował swoje osiągnięcia wydaniem kasety magnetofonowej *Veni Emmanuel* (1992) z motetami adwentowymi i kolędami oraz czterech płyt kompaktowych: *Christe adoramus Te* (1993), *Cantate Domino* (1997), *Kolędy* (1997) i *O Gloriosa Domina* (2001). Nagrywał także dla Polskiego Radia i Telewizji.

Poszerzeniem pracy chórmistrzowskiej Laureata było aktywne propagowanie podczas seminariów, warsztatów i innych spotkań idei chórów chłopięcych działających przy kościołach, bazylikach i katedrach, nawiązującej do wielowiekowej tradycji śpiewaczej Kościoła. Praca ta wkrótce przyniosła owoce, ponieważ w wyniku tej działalności w marcu 1992 r. powstała Polska Federacja *Pueri Cantores* (PFPC), a Konferencja Episkopatu Polski zatwierdziła wybór ks. Zając na jej prezydenta i równocześnie wyraziła zgodę na wstąpienie do międzynarodowej organizacji zrzeszającej chóry chłopięce z całego świata. Ks. Andrzej kierował PFPC przez 12 lat (1992–2004), a obecnie jest jej prezydentem honorowym. Z jego inicjatywy, przy ogromnym zaangażowaniu, zorganizowano w Tarnowie pierwszy krajowy kongres *Pueri Cantores* i kolejne cztery w: Krakowie, Poznaniu, Toruniu i Nowym Sączu. Z Federacją współpracuje wielu znakomitych kompozytorów muzyki chóralnej, zarówno tych hołdujących tradycji, jak i szukających nowych środków wyrazu. W trakcie kongresów odbyły się prapremiery dzieł chóralnych skomponowanych na prośby Prezydenta. *Pueri Cantores Tarnovienses* wraz z delegowanymi chórami chłopięcymi z Polski uczestniczyły również w kongresach międzynarodowych, co dla każdego zespołu było wielkim wyróżnieniem. Znacząca rola polskich chórów w międzynarodowej Federacji, do czego przyczynił się ks. Zając, zaowocowała wybraniem na jej prezydenta ks. prof. Roberta Tyrały (obecnie rektora UJPII), który pełnił tę funkcję przez 8 lat.

W działalności dydaktyczno-muzycznej ks. A. Zając kierował się maksymą ks. prof. Janusza Pasierba i często ją powtarzał podczas rozmaitych zgromadzeń muzycznych: „Niedbałość o formę jest zniewagą dla treści, a niekiedy jej zdradą”. Stąd zawsze leżała mu na sercu dbałość o piękno liturgii, o właściwe w niej uczestnictwo chóru.

W czasie Mszy św. z udziałem chóru umiejętnie angażował do śpiewu całe zgromadzenie liturgiczne. Zwracał uwagę, by utwory śpiewane przez chór podczas Eucharystii były nie tylko właściwie dobrane, ale i wykonane z nadzwyczajną starannością, ponieważ pomnażają chwałę oddawaną Bogu i są śpiewaną modlitwą.

Fot. 2 Laureat w chwili przekazania medalu. Fot. w archiwum autora

Podobnie rzecz miała się podczas wyjazdów koncertowych, obozów szkoleniowych, warsztatów, a nawet spotkań towarzyskich. Ze szczególną troską traktował wyjazdy zagraniczne chóru, o nie zabiegał, a osiągniętymi sukcesami mobilizował chłopców do rzetelnej i wytrwałej pracy nad podniesieniem swoich umiejętności. W wyjazdach dostrzegał szansę poznania wielowiekowej kultury chrześcijańskiej, w tym muzycznej. Zwracał uwagę „zajączków” – jak popularnie nazywano chórzystów – na okoliczność, że podobnych zespołów w Europie jest wiele i przynależność do wielkiej śpiewaczej rodziny jest powodem do dumy. Własnym przykładem, cierpliwym tłumaczeniem i wyjaśnianiem uczył chłopców kultury osobistej. Uważał, że człowiek niekulturalny mentalnie nie jest w stanie uprawiać muzyki, ważnej dziedziny kultury. Wymagał na co dzień elegancji, dobrych manier w zachowaniu chórzystów, w ich wzajemnych relacjach, także poza zespołem. W każdej sytuacji bardzo dbał o chłopców. Jako wrażliwy i słuchający, często służący radą, był i nadal jest bardzo lubiany przez chłopców, ponieważ czują jego szczerą o nich troskę. Był wobec chó-

rzystów bardzo wyrozumiały, ale pewnych granic przekroczyć nie pozwalał. Uczył i wymagał rozumnej dyscypliny, jako cechy osobistej, służącej pracy i postępowi, a nie ograniczającej wolności osobistej. I chociaż w czasie 27-letniej historii chóru dwóch nastolatków zostało z niego usuniętych, to jednak z ich strony nigdy nie doznał przykrości. Chórzyści wciąż o nim pamiętają i – jak mówi jeden z nich, dziś ojciec trójki dzieci na dyrektorskim stanowisku – dzwonią z życzeniami na Dzień Ojca, bo uważają go za swojego drugiego ojca. W relacjach z dziećmi i młodzieżą kładł nacisk na respektowanie godności osoby ludzkiej. Troska i szacunek wobec nich były zawsze obecne także wtedy, gdy udzielał reprimendy. Jeden z odchodzących z chóru po zdanej maturze dziękował księdzu dyrygentowi za to, że nigdy nie został w chórze upokorzony. Laureat stał na stanowisku i o tym mówił przy różnych okazjach, że chóry zrzeszone w *Pueri Cantores* mają bardzo ważną misję do spełnienia, że są przedłużeniem Akcji Katolickiej, że są to wyjątkowi i wrażliwi jej członkowie. Stąd dążył do kształtowania rozumnej postawy każdego chórzysty i świadomego chwalenia Boga poprzez piękny śpiew w liturgii, bo, jak mawiał parafrazując C. K. Norwida, piękno ze swej natury zachwyca i po to jest.

Jako twórca i szef Polskiej Federacji *Pueri Cantores* wskazywał, że przed każdym dyrygentem chóru chłopięcego stoją dwa trudne zadania:

- 1) zdobyć i przyciągnąć przykładem uzdolnionych muzycznie chłopców;
- 2) sprawić, by polubili śpiew, śpiewali z głębi i potrzeby serc, z upodobaniem i radością.

Doskonale wiedział, że cele te może osiągnąć tylko dyrygent kompetentny muzycznie, kulturowo, religijnie i pedagogicznie; kierownik muzycznego zespołu będący wrażliwym, czującym i spostrzegawczym, a nade wszystko dobrym człowiekiem. Jemu samemu udawało się te cele realizować, ponieważ w pracy z chórem hołdował łacińskiej dewizie: *Maxima debetur puero reverentia* – „Dziecku należy się najwyższe poszanowanie”.

Medal Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych *Per musicam ad fidem* przyznany ks. prof. Andrzejowi Zajacowi jest z jednej strony wyrazem uznania, z drugiej zaś autentyczną potrzebą serca.